

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044-20 30 00
www.hkr.se

EXAMENSARBETE

Hösten 2011

Lärarytbildningen

Förskollärares bemötande av flerspråkiga barn- arbetssätt och metoder i verksamheten

Författare

Jasminka Dzanic

Jenny Henriksson

Handledare

Linda Palla

Abstract

Förskollärares bemötande av flerspråkiga barn – arbetssätt och metoder i verksamheten. Jasminka Dzanic och Jenny Henriksson, Högskolan Kristianstad 2011.

Vår problemformulering: Hur bemöter förskollärare flerspråkiga barn i verksamheten? Vilka arbetssätt och metoder använder förskollärare i sitt praktiska arbete med de flerspråkiga barnen?

Det är ur Lahdenperäs kulturkonstrastiva perspektiv problemområdet kommer att belysas. Det kulturkonstrastiva perspektivet innebär att en kulturs värderingar uppfattas som självklara och är normala för de personerna som lever i kulturen. För att en kulturs värderingar ska bli synliga ska de mötas av värderingar från andra kulturer (2000 i Linde (red.)). Andra teorier som belyser vårt område är Vygotskijs teori kring barns uppfattning av språkets form och betydelse och Merleau-Pontys teori om kroppsspråk. Metoder som används i undersökningen är intervju och observation. Undersökningsgruppen: sex stycken förskollärare. Resultatet av undersökningen visar bland annat att förskollärare bemöter flerspråkiga barn genom att bygga relation till barn och föräldrar och därigenom skapa trygghet och stärka barnens identitet. Arbete med värdegrunden lyfts upp som viktig i arbetet med flerspråkiga barn. Likaså olika material som används i barnens språkutveckling. Förskollärarna pekar också på vikten att se sig själv som redskap bland annat i användningen av TAKK och kroppsspråk som metod.

Ämnesord: bemötande, flerspråkighet, verksamhet, arbetssätt, metod, språkutveckling, värdegrund, förhållningssätt, kultur

Innehåll

1. Inledning med bakgrund, syfte och problemformulering.....	6
<i>1.1 Bakgrund.....</i>	<i>6</i>
<i>1.2 Syfte.....</i>	<i>7</i>
<i>1.3 Problemformulering.....</i>	<i>7</i>
2. Litteraturgenomgång.....	7
<i>2.1 Kultur och flerspråkighet.....</i>	<i>7</i>
<i>2.2 Teorier om språkutveckling.....</i>	<i>9</i>
<i>2.3 Föräldrasamverkan.....</i>	<i>10</i>
<i>2.4 Förhållningssätt till flerspråkiga barn.....</i>	<i>11</i>
3. Metodbeskrivning.....	12
<i>3.1 Metodval.....</i>	<i>12</i>
<i>3.2 Urvalsgrupp.....</i>	<i>13</i>
<i>3.3 Genomförande.....</i>	<i>13</i>
<i>3.4 Forskningsprocessen i övrigt.....</i>	<i>15</i>
4. Resultat och analys.....	16
<i>4.1 Bakgrundsfrågor.....</i>	<i>16</i>
<i>4.2 Bemötande.....</i>	<i>16</i>
<i>4.3 Verksamheten.....</i>	<i>18</i>
<i>4.4 Arbetsätt och metoder.....</i>	<i>20</i>

5. Diskussion.....	23
<i>5.1 Metoddiskussion.....</i>	<i>23</i>
<i>5.2 Resultatdiskussion.....</i>	<i>25</i>
6. Sammanfattning.....	30
7. Referenser.....	31

Bilaga

1. Inledning med bakgrund, syfte och problemformulering

Den här undersökningen görs med grund i forskning kring bland annat språk och kultur. Forskningen kring flerspråkighet handlar om vad pedagoger säger sig göra och har intervju som metod (se bland annat Palla 2004). Det vi vill undersöka inspirerades av att det inte är vanligt att forskning handlar om vad pedagoger gör i praktiken. Det är hur det går till i verksamheten som intresserar oss och därför kan denna undersökning komplettera studier på området.

1.1 Bakgrund

Granstedt (2010) gör en översikt över forskningen kring mångkulturalitet. Forskningsöversikten visar att från att det forskats om brister och problem så kommer forskningen under andra hälften av 1990-talet att handla om resurser och att mångkulturalitet är något positivt. Dock är forskningen fortfarande baserad på jämförelser svenskt och det Granberg kallar annat, det vill säga det som inte är svenskt. På 1990-talet talades det om att det fanns en brist hos läraren istället för hos eleven och att läraren skulle anpassa sitt sätt att undervisa. På 2000-talet talar vi om integration och samhälle, förhållningssätt och möten. Det finns nu en tendens till likhetssträvan i olikhetstänkandet, det vill säga att vi ska vara olika men ändå lika (Granstedt 2010). Enligt SOU 1997:157 ska man i förskolan uppmärksamma barn på likhet och olikhet mellan människor. Då ser barnen fördelarna med att leva i en kulturell mångfald. Både likheter och olikheter ska finnas med för att barnen ska fundera över vad likheter och olikheter innebär (Utbildningsdepartementet 1997).

Granstedt anser att förskolans och skolans värdegrund ska ligga som grund för personliga möten för att stödja ett mångkulturellt arbetssätt (Granstedt 2010). En kulturs värderingar kan uppfattas som självklara och vara helt normalt för personerna som lever i kulturen. För att göra en viss kulturs värderingar synliga så bör de mötas av värderingar från andra kulturer och det kallar Lahdenperä (2000 i Linde (red.)) för ett kulturkontrastivt perspektiv. Värdegrunden är, enligt Lahdenperä något som vi är överens om eller borde vara överens om för att kunna leva i det mångkulturella Sverige (2000 i Linde, (red.)).

I FN:s barnkonvention nämns att de olika medlemsländerna ska visa respekt för traditioner och kulturers betydelse när det gäller barnets utveckling. Artikel 29 c lyder: ”utveckla respekt för barnets föräldrar, för barnets egen kulturella identitet, eget språk och egna värden, för vistelselandets och för ursprungslandets nationella värden och för kulturer som skiljer sig från barnets egen” (*FN:s konvention om barnets rättigheter antagen av FN:s generalförsamling den 20 november 1989*).

Enligt SOU 1997:157 är språket viktigt för identitetsutvecklingen och barnets delaktighet i förskolan och ju tidigare barnet använder sitt språk i olika situationer desto bättre språkutveckling blir det (Utbildningsdepartementet 1997). I Lpfö 98 står det att varje barn ska utveckla sin identitet och känna sig trygg i den (Lpfö 98 Skolverket 2010).

1.2 Syfte

Vi har valt att studera förskollärares bemötande av flerspråkiga barn eftersom Sverige är ett mångkulturellt land och här finns barn som talar flera språk. Vi har valt att ha förskollärare som deltagare i undersökningen. Det är denna yrkesgrupp i förskolan som vi tror har mest kunskap kring arbetssätt och metoder som används i verksamheten med flerspråkiga barn. Denna undersökning kan vara intressant för verksamma personer inom förskola som behöver utveckla sin verksamhet beträffande bemötande och språkutveckling hos flerspråkiga barn.

1.3 Problemformulering

Hur bemöter förskollärare flerspråkiga barn i verksamheten? Vilka arbetssätt och metoder använder förskollärare i sitt praktiska arbete med de flerspråkiga barnen?

2. Litteraturgenomgång

Vårt område kommer att belysas av litteratur om kulturell mångfald, värdegrund, flerspråkighet och teorier om språkutveckling. Området kommer också att belysas av litteratur om föräldrasamverkan och dess påverkan på barns språkutveckling. Slutligen tas pedagogers förhållningssätt till flerspråkiga barn upp. Litteraturen till undersökningen har valts eftersom vi anser att ämnena som tas upp är relevanta för förskollärares bemötande av flerspråkiga barn i förskolan. Litteraturen ligger till grund för undersökningens intervjuer och observationer.

2.1 Kultur och flerspråkighet

Det är ur Lahdenperäs kulturkonstrastiva perspektiv problemområdet bland annat kommer att belysas. Det kulturkonstrastiva perspektivet innebär att en kulturs värderingar uppfattas som självklara och är normala för de personerna som lever i kulturen. För att en kulturs värderingar ska bli synliga ska de mötas av värderingar från andra kulturer (2000 i Linde,(red)). Om man inte pratar om olikheter så kan man inte lyfta kulturell mångfald, menar Lunneblad. Lunneblad anser också att flerspråkighet är ett av de begrepp som används när man pratar om mångkultur i Sverige (Lunneblad 2009).

På 1970-talet gavs modersmålet en större betydelse än det gör idag (Lunneblad 2009). I Lpfö 98 finns ett strävansmål för utveckling och lärande som handlar om språk.

Detta mål innebär att förskolan ska sträva efter att barn med annat modersmål än svenska ska utveckla sin kulturella identitet och förmågan att kommunicera på svenska och på sitt modersmål. Enligt läroplanen för förskolan står det även att det är förskolans uppdrag att skapa verksamhet där alla barn kan utvecklas utifrån sina förutsättningar (Skolverket 2010).

Enligt Skolverket (*Flera språk - fler möjligheter: utveckling av modersmålsstöd och modersmålsundervisningen*) är många familjer i dagens svenska samhälle flerspråkiga (Skolverket 2003). En definition på flerspråkighet, enligt Benckert (2008), tas upp i skrivningar från EU och Europarådet där språken det handlar om kan vara modersmål: nationellt, regionalt och minoritetsspråk och där både europeiska och icke-europeiska språk inkluderas. För att man ska kallas flerspråkig ska fler än ett av dessa språk talas (Benckert 2008).

Biro & Johansson motiverar sin undersökning med att det är viktigt att barnen lär sig sitt modersmål ordentligt innan de kan lära sig nya språk. Författarna anser också att det är viktigt att pedagogerna är öppna och engagerade för barnens språk och kultur (Biro & Johansson 2006). Lamers forskningsresultat (1997 i Öhman 2003) visar att vuxna i hög grad inte är medvetna om vilka attityder som påverkar samspel med barnen (Öhman 2003).

Baes forskning (1996 i Öhman 2003) visar att pedagogers förhållningssätt till barns kommunikation innebär att korrigera eller tillrättavisa. Det menar Bae tar bort fokus från barnets upplevelse till att det handlar om kunskapskontroll från pedagogens sida. För att kommunicera bekräftande så anser hon att det vore bättre om pedagogen förmedlar att barnet har rätt till egna upplevelser och erfarenheter (Öhman 2003). Lunneblad anser att om man utvecklar kommunikationen så får barn och vuxna möjlighet att se mångkultur och språk på nya sätt (Lunneblad 2009).

Arnbergs forskning visar att barn bör ges breda erfarenheter av språk och ha kontakt med personer från olika språkgrupper. Detta ger en medvetenhet om olika språk (Arnberg 2004). Forskning enligt Runfors (2003 i Lunneblad 2009) visar att pedagoger vill förena olika språk och kulturer genom gemenskap med det svenska språket och den svenska kulturen (Lunneblad 2009). Lunneblad själv anser att vårt utbildningssystem har en syn på mångkultur som innebär att forma kultur i förskolan med svenskan som gemensam nämnare (Lunneblad 2009). I hans studie visar resultatet att svenskan också kan ses som något naturligt att arbeta med när det relateras till kulturell mångfald (Lunneblad 2009).

Biro och Johansson menar att det är betydelsefullt att få barnen att känna att deras språk och kultur är viktiga (Biro & Johansson 2006).

2.2 Teorier om språkutveckling

Enligt Vygotskij (1934/2001) existerar ett språk för barnet själv, det egocentriska språket, och ett språk för dem barnet pratar med, det sociala språket. Relationerna som språket skapar blir till erfarenheter som utvecklar medvetandet. Barnet måste kunna se skillnader i språkets form och betydelse för att det ska bli ett språkmedvetet barn. Språket gör tankar till ord. För att få ord att betyda något måste man ibland använda synonymer för att barnets verklighet ska bli tydlig. En persons medvetande blir till genom orden (Vygotskij 1934/2001). Det är, enligt Benckert, viktigt att samtala med barnet för att barnet ska få nya begrepp och att ord ska kunna sättas till barnets tankar. När barnet får höra språk så lär de sig språkets uppbyggnad och får ökat ordförråd. Förskollärare bör inte se språket som ett hinder utan planera, genomföra och utvärdera språket i verksamheten (Benckert 2008).

Merleau-Ponty menar att språk är uppdelat i en del som han kallar talande tal och en del som han kallar talat tal. I båda delar av språket skapar barnet språk som stöd. Människan får en existens när språket används. Enligt Merleau-Ponty skapar språket relationer och oavsett vilket språk som talas är det viktigaste att barnen fungerar tillsammans. Det som Merleau-Ponty kallar det talade talet ger ett gemensamt språk och en gemensam kultur. Små barn har därför med sig olika kulturer för att de kan tala olika språk. Det är inte bara språket, enligt Merleau-Ponty, som man kan uttrycka sig med utan även kroppen visar vad vi vill (Merleau-Ponty 1997). Ladberg (2000a) anser att samtala med barnen innebär att läsa av kroppsspråk, benämna ord och tala om allt som händer. Ladberg anser också att kroppsspråk och språkmelodi har större betydelse än orden. Barn vill förstå och därför lär de sig nya ord. Metoder som hon menar underlättar språkutveckling är att ha trygghet som grund, ha någon som lyssnar och att ge barnen tid. Det är svårt för ett barn att erkänna att han eller hon inte förstår, anser Ladberg, och då kan dessa arbetsätt underlätta för språkutvecklingen. Metoder som hon också nämner är musik och rörelse och möjligheten till flerspråkiga förebilder (Ladberg 2000a). Pallas studie visar att det finns fler språk än det verbala som kroppsspråket, känslor och socialt språk. En av respondenterna i Pallas undersökning hävdar att barnens minsta gemensamma nämnare är det svenska språket (Palla 2004).

De flesta av Pallas respondenter svarar att barnen språkblandar, det vill säga blandar svenska och sitt modersmål, för att prova sig fram i sin egen språkutveckling (Palla 2004).

Ett språk kan också vara kommunikation med tecken. Tecken blir stöd för tal och gör det lättare för modersmål och svenska att utvecklas (Ellneby 2007).

Genom att först lära sig ett tecken för ett svenskt ord så kan barnet så småningom släppa teckenanvändningen och använda verbalt språk istället (Ellneby 2007).

TAKK – tecken som alternativ kompletterande kommunikation bygger på svenskt teckenspråk. Tecken används med talet och är ett stöd för språkförståelse och inläring av språk. Denna metod kan vara användbar för bland annat barn med utländsk bakgrund som behöver stöd i sin språkutveckling. Läromedel i TAKK som används i verksamheten kan vara ritade bilder av tecken (Specialpedagogiska skolmyndigheten 2011).

Enligt Chomsky är språket som ett organ som växer och genom detta organ utvecklas språkförmågan. Varje språk är ett resultat av samspel och språket har en gemensam grammatik som är genetiskt ärvd. Chomsky menar att språket regleras genom hjärnan. När hjärnan tolkat erfarenheter så kommer erfarenheterna ut som språk. Enligt Chomskys språk teori så pratar barn språk oberoende av sin kultur och barnen förenar både sitt första- och andraspråk till en enhet (Chomsky 2002). Ladberg (2000b) menar att det inte finns någon som kan lära sig språk automatiskt bara för att man hör det talas. När ett barn lär sig språk är det barnets förutsättningar som avgör språkutvecklingen. Det är också avgörande om barnet har haft tillräckligt med tillfällen att lära sig språket (Ladberg 2000b). Enligt Cummins (1996 i Arnberg 2004) forskning om språkutveckling, är det avgörande på vilket sätt barnen utvecklar de olika språken. Om andraspråket utvecklas på bekostnad av förstaspråket så påverkas barnets kognitiva utveckling negativt (Arnberg 2004). Løken och Melkeraaen menar att det är nödvändigt att alla i ett arbetslag är inblandade i barns språkutveckling särskilt när det handlar om barn med annat modersmål än svenska (1996 ref. i Biro & Johansson 2006). Ellneby anser att barn utvecklar språk tillsammans med en vuxen och förskollärare bör därför ha kunskap om barnets språk både i svenskan och i modersmålet (Ellneby 2007).

2.3 Föräldrasamverkan

Respondenterna i Biro och Johanssons undersökning säger att de är överens om att det är viktigt att ta upp andra kulturer än den svenska. De pedagoger i Biro och Johanssons undersökning som har en barngrupp utan barn med utländsk bakgrund är de som är mest negativa till tvåspråkighet. De pedagogerna med utländska barn i barngruppen är positivt inställda till tvåspråkighet i förskolan (Biro & Johansson 2006). Pedagogerna som har merparten utländska barn i barngruppen är odelat positiva till tvåspråkighet (Biro & Johansson 2006).

Biro & Johanssons undersökning visar vidare att föräldrars önskemål påverkar i vilken utsträckning man talar om andra kulturer än svenska menar respondenterna i (Biro & Johansson 2006).

Ellneby menar att om föräldrarna får önska så vill de att det ska finnas flerspråkig personal i förskolan. Detta önskas eftersom det då blir lättare att lära sig det svenska språket och den svenska kulturen (Ellneby 2007).

Løken och Melkeraaen (1996 i Biro & Johansson 2006) anser att föräldrar, lärare i modersmål och även andra barn är en stor hjälp till barn med annat modersmål än svenska. Dessa personer kan berätta om lekar, rim och ramsor från barnens hemländer (Biro & Johansson 2006). Enligt Lanza (1997 i Arnberg 2004) har hennes forskningsanalyser visat att föräldrars reaktion på hur barnen blandar språk är viktigt för hur barnet använder språken. Hennes forskning åskådliggör att barn redan vid två års ålder anpassar sitt språkbruk beroende på vem barnet pratar med (Arnberg 2004). Barron-Hauwaerts (2004 i Arnberg 2004) studie visar att barnets språk blir bättre om båda föräldrar använder sitt språk när de pratar med varandra. Barnet får då kontakt med språket och statusen hos föräldrarnas språk blir vad Barron-Hauwaerts kallar ett familjespråk. Det är också viktigt att som vuxen känna lust till språket (Arnberg 2004). Ladberg (2000a) anser att barnet väljer språket som pratas av de människor som barnet tycker om eller vill höra samman med. Barnet väljer även det språket som uppmuntras av omgivningen (Ladberg 2000a). Enligt Cummins forskning (1996 i Benckert 2008) är föräldrarna viktiga för barnen i skolan och pedagoger bör därför uppmuntra föräldrarna att kommunicera med barnen hemma. Benckert själv menar att förskollärare ska respektera föräldrar genom att inte se föräldrarnas värderingar som brister eller något som är mindre värt (Benckert 2008).

2.4 Förhållningssätt till flerspråkiga barn

I Pallas studie svarar respondenterna att arbetet med språk och kultur har att göra med pedagogernas eget initiativ, deras och barnens intresse, barns behov, på vilket sätt kommunikationen i verksamheten sker och attityder till kultur och språk. Kommunikationskanaler i verksamheten, uppger Pallas respondenter, kan vara pedagogisk dokumentation, utvecklingssamtal, möten i vardagen vid hämtning och lämning, inskolning och drop in. Förhållningssättet som respondenterna ser som viktigt när det gäller kultur och språk är inlevelseförmåga, ärlighet och tillit. Det är också viktigt att pedagogen är tydlig och konkret och att pedagogen uppmuntrar modersmålet i den fria leken (Palla 2004).

Björk-Willén har i sin forskning sett att barnen trots olika modersmål talar enbart svenska i leken (2000 i Torstensson-Ed 2003). Ellneby menar att ett förhållningssätt som utvecklar språket är om förskollärarna dokumenterar vad barnen är intresserad av. Förskollärarna bör också dela in barnen i grupper där barnen kan kommunicera. I varje grupp ska en förskollärare finnas för att uppmuntra och vägleda barnen i att visa hänsyn till varandra (Ellneby 2007).

3. Metodbeskrivning

3.1 Metodval

Vi valde att göra en kvalitativ fallstudie för att kunna gå på djupet inom vårt område. En fallstudie innebär att man koncentrerar sig på en undersökningsenhet. En kvalitativ metod använder man sig av när olika individers uppfattningar och beteende ska undersökas (Denscombe 2009). För att samla in information använde vi intervjuer och följde upp denna teknik med observationer. Vi gjorde på detta sätt eftersom det är svaren i intervju, det vill säga vad pedagogerna säger att de gör, som vi vill studera i förskolans verksamhet, genom observation. Vi ville se en helhet i verksamheten genom att både intervjua och studera i observation. Claesson beskriver vikten av att växla mellan teori och praktik för att uppnå ett gott resultat (Claesson 2007). Intervju är en insamlingsmetod som talar om hur individer tänker om en viss sak och är en bra metod för att söka djupare svar kring ett fenomen. Intervju bör spelas in och bör ske genom att den som intervjuar och den intervjuade har ögonkontakt (Bjurvill 2001). Observation ska vara planerad och systematisk och kunna samla information om beteende och handlingar i en naturlig situation. I observation studeras inte bara fysiska handlingar utan också verbalt språk, relationer mellan individer och känslouttryck. Observation används för att komplettera andra insamlingsmetoder och genom att man som forskare samspelar med de man studerar kan man få en djupare kunskap om sitt ämnesområde (Patel & Davidson 2003). Vi är medvetna om att det finns nackdelar både med intervju och med observation. Nackdelar med intervju och observation kan till exempel vara att undersökningsdeltagarna på något sätt blir påverkade av vår närvaro. Denscombe menar att respondenterna kan, både i intervju och i observation, uppträda på ett sätt i forskningssituationen som de inte gör i sin vanliga vardag (Denscombe 2009).

3.2 Urvalsgrupp

Vi har fokuserat på områden i en kommun i nordöstra delen av Skåne där majoriteten av invånarna är flerspråkiga. Därför föll valet av respondenter på förskollärare som arbetar på förskola med många flerspråkiga barn. Urvalet begränsades då till ett visst antal förskolor och det var intresset på förskolorna som avgjorde vilka våra respondenter blev. Det resulterade i intervjuer med totalt sex förskollärare på två förskolor (tre förskollärare per förskola). Det blev till slut observationsmaterial bestående av en och en halv timme där de förskollärare vi intervjuat och deras barngrupp fanns med i olika situationer. Vi fick intervju material i form av sex intervjuer med genomsnittslängd 17 minuter per intervju.

3.3 Genomförande

Vid intervjutillfället tillfrågades personerna om de gav sitt tillstånd till att vi spelade in intervjun. Enligt Vetenskapsrådets samtyckeskrav (Regel 2) ska forskaren få tillstånd från deltagarna i undersökningen när det gäller uppgifter som lämnas eller annat som rör deltagarna i undersökningen (Vetenskapsrådet 2002). Vi spelade in intervjuerna med diktafon. Vi använde oss av två stycken diktafoner för att minska risken för att inte ha materialet inspelat. Skulle en av de två diktafonerna inte fungera så skulle vi alltid ha en som fungerade och spelade in. Intervjuerna gick till så att vi växlade mellan rollen som intervjuare och rollen som sekreterare. Den som intervjuade kunde koncentrera sig på frågorna då och det som intervju personerna sade. Den som var sekreterare antecknade nyckelord för att kunna följa upp med följdfrågor när intervjuaren frågat färdigt. Detta tillvägagångssätt valde vi då vi ville fånga upp så mycket så möjligt kring vårt ämne. Man bör i observation fundera på vad det är man ska studera i observationen och göra ett observationsschema (Patel & Davidson 2003) och vi sammanfattade vad det var vi ville studera och gjorde ett sådant schema. Detta schema baserade vi på nyckelord i vår problemformulering och vad det var vi ville få syn på i praktiken. Det blev ett observationsschema med sex observationsområden (se bilaga). Dessa områden var pedagogens förhållningssätt, föräldrarnas engagemang, arbetssätt och metoder, påverkan på barnen, värdegrundsarbete samt fysiska miljön. Vi valde sex stycken för att det var lätt att hålla dessa i minnet under observationen. Vi hade också i förväg bestämt vilka områden som vi skulle observera när förskollärare och barn var i samspel. Områden som exempelvis den fysiska miljön koncentrerade vi oss på efter att vi observerat olika situationer med förskollärare och barn i samspel med varandra.

I observationerna kunde vi som forskare smälta in i miljön efter att vi presenterat oss för barnen och pratat lite med dem. Vi observerade båda två och samtidigt för att vi skulle kunna jämföra efteråt vad vi sett. Intervjuerna gjordes efter att vi skapat oss en förförståelse för ämnet eftersom detta, enligt Patel & Davidson (2003), är en fördel om man är förberedd på det område som ska studeras. Vi ringde upp de två förskolorna och talade om syftet med vår undersökning, som är förskollärares bemötande av flerspråkiga barn. Vi undrade vidare om de ville vara med på intervju samt efterföljande observation. Därefter bestämde vi tid som passade för intervju och observation på varje förskola. På varje förskola gjordes en observation på totalt 45 minuter på en av avdelningarna på förskolan. Den första observationen skedde mellan 13.30 och 14.15 den 16 november 2011 och den andra observationen skedde 10.15–11.00 den 18 november 2011. Intervjuerna ägde rum 15-16 november på den första förskolan och 18 november på den andra förskolan. Vi förberedde oss genom att formulera intervjufrågor och tänkte efter vad som var viktigt just i intervju- och observationssituationen. Vi formulerade två bakgrundsfrågor som vi ansåg vara viktiga för undersökningen och åtta frågor som har med vårt område att göra (se bilaga). Vi ville att intervjupersonerna skulle utveckla sina egna svar. Denscombe menar att ställa öppna frågor gör att styrningen blir så liten som möjligt och man får respondenternas syn på det man vill undersöka (Denscombe 2009). Vid intervjuerna hade respondenterna förberett ett avskilt rum för oss att sitta i där vi kunde sitta och prata ostört. Vi arrangerade möblerna så att intervjuare och respondent satt mitt emot varandra och kunde ha ögonkontakt. Stämningen var avslappnad och vi kände inte att respondenterna var nervösa utan intervjuerna kändes naturliga. Respondenterna visade stort intresse genom att svara snabbt och mycket på våra frågor.

Enligt Vetenskapsrådets informationskrav (Regel 1) ska forskare informera deltagarna om vad som gäller när de deltar i en undersökning. Denna information ska innehålla uppgifter som frivilligt deltagande och rätt att avbryta undersökningen (Vetenskapsrådet 2002). Intervjuerna började med att en av oss förklarade att svaren vi fick i intervjun var konfidentiella och att det var endast vi som hade tillgång till materialet i ursprunglig form, rådatan. Enligt Patel & Davidson innebär konfidentialitet just att den som gör undersökningen vet vem som lämnar information och att det är den som håller i undersökningen som har tillgång till respondenternas svar i ursprunglig form (Patel & Davidson 2003). Vi informerade vidare att respondenterna när som helst kan avbryta sin medverkan i undersökningen. Respondenterna fick också veta att resultatet kan komma att visas genom citat men att det inte kommer att synas i resultatet vem som sagt vad.

De fick också en direkt fråga om de tillåter att vi eventuellt använder deras citat i resultatet. Enligt Vetenskapsrådets konfidentialitetskrav (regel 6) så ska all data från personer i en undersökning skrivas ned och förvaras så att enskilda personer inte kan identifieras av någon annan än forskarna (Vetenskapsrådet 2002). Alla respondenter samtyckte till att deras eventuella citat kunde användas i resultatet och alla genomförde intervjun utan att avbryta. Intervjuerna transkriberade vi ordagrant genom att lyssna på inspelat material och sedan anteckna tolkningar och tankar vid sidan på ett papper medan vi lyssnade. Transkriberingen gjorde vi var för sig för att vi sedan skulle kunna jämföra våra versioner och se så att vi inte hade missat något. Vi jämförde våra versioner för att få så riktiga originalversioner som möjligt och för att undvika att vi blandade ihop våra tolkningar med respondenternas svar i materialet. Observationerna diskuterades gemensamt också för att vi skulle kunna jämföra våra versioner och inte missa någon viktig information eller tanke inför fortsatt arbete. Efter vi intervjuat och observerat på första förskolan satte vi oss ner och diskuterade och jämförde tillvägagångssätt i intervju och resultat i observation. Sedan gjorde vi likadant då vi varit på den andra förskolan. Det ledde till att vi bestämde att vi sparar alla följdfrågor till slutet av intervjun. Detta eftersom vi märkt att både intervjuare och den intervjuade kan bli störd av att bli avbruten i sin tankegång. Vi blev säkrare i vår roll som intervjuare och observatör då vi tillsammans diskuterat vad vi kan förbättra. När vi i forskningsprocessen försökte göra dessa förbättringar använde vi oss av det som Patel & Davidson (2003) kallar löpande analys i forskningen.

3.4 Forskningsprocessen i övrigt

Tillförlitlighet är enligt Denscombe en fråga om andra forskare kan få samma resultat och dra samma slutsatser som vi. För att undersökningen ska vara tillförlitlig ska syfte, teori, genomförande av undersökning och de val vi gjort under hela processen vara tydliga. Det kan då göra det möjligt för forskare att komma fram till det vi kommit fram till (Denscombe 2009). Vi har försökt vara tydliga i just beskrivandet av dessa olika delar i examensarbetet, men vi kan därmed inte vara helt säkra på att andra forskare drar samma slutsatser som vi. Slutsatser är tolkningar som kan ha med våra personliga erfarenheter att göra. Vi har i forskningsprocessen hela tiden antecknat allt det vi bestämt oss för bland annat genom att arbeta ner vår grovplanering av arbetet till detaljer. Vad är det som behövs göras och varför är exempel på hur vi funderat i detaljplaneringen.

Trovärdighet har att göra med om våra resultat kan kopplas med teorin som undersökningen bygger på (Denscombe 2009) och gör vi genom att lyfta detta i vår diskussionsdel där resultat diskuteras med litteratur och problemformulering. Vi delade upp vår problemformulering inför resultatbeskrivning och analys i följande begrepp: bemötande, verksamhet, arbetssätt och metoder. För att lättare kunna hitta i insamlat material ställde vi oss frågor som: Hur ser bemötande, verksamhet, metoder och arbetssätt ut i materialet? Vilka nyckelord finns det i materialet som beskriver dessa områden? Vi ville hitta nyckelord för att kunna jämföra intervjuvären med observationsmaterialet. Med att jämföra menar vi att kunna hitta likheter och skillnader mellan insamlat intervju material och insamlat observationsmaterial. Vi illustrerar i resultatet det vi kan använda när vi jämför intervju och observation. För att få ett mönster i likheter och skillnader i resultatet har vi valt bort de data som inte är relevant för att kunna se ett mönster i intervju och observation. Vi väljer i resultatet att lyfta respondenternas, benämnda A till F, citat som belyser resultatet samt ett urval ur vårt observationsmaterial.

4. Resultat och analys

4.1 Bakgrundsfrågor

Undersökningsgruppen har enligt svaren på bakgrundsfrågorna arbetat som förskollärare mellan 9 och 32 år. Antalet flerspråkiga barn som finns i förskollärarnas barngrupp är mellan 5 och 16 stycken.

4.2 Bemötande

Illustreras bland annat av frågorna: Vad tycker du är viktigt i förskollärarens förhållningssätt när det gäller bemötandet av flerspråkiga barn? och Hur bemöter du barnets föräldrar i den dagliga verksamheten? ”Det är viktigt med förkunskap om olika kulturer... för att förstå mer och bemöta på olika sätt” (respondent D). Vi väljer att ta upp den del av respondenternas svar som tydligast visar hur de anser att bemötande ska vara och jämför detta med vad vi observerade. Genomgående är att respondenterna betonar att det är bra att ”bemöta på samma sätt ” och att ”Alla är lika viktiga” (respondent D). Vi observerar förskollärare som ser att varje barn har eget värde och ser varje barn. Detta gör förskollärarna genom att lyssna och låta alla barnen komma till tals. Förskollärarna är lyhörda för barnens behov genom att bland annat lägga fram material när barnet önskar. Vi ser i observationen också att vissa förskollärare spinner på eget intresse istället för barnens.

I intervjuerna pratar respondenterna om att lyfta fram barnens intresse och nämner inte sina egna intressen. I observationen ser vi att förskollärarna sitter och leker tillsammans med barnen för att kunna uppmuntra och förklara något i detalj för barnen när det behövs. Våra respondenter svarar bland annat i intervjun att det är viktigt att ”vara tydlig och skala ner språket” (respondent F) respektive att ”skala av och förtydliga utan att förlöjliga barnet” (respondent E). Med detta menar de att inte förenkla språket för mycket eftersom de tror på att barnen vill förstå. Men de menar att man inte kan prata på samma sätt som med ett svenskt barn. De viktigaste orden måste förtydligas och förklaras. Gemensamt för respondenterna i intervjun är också att det är viktigt att vara närvarande i barnens lek och aktivitet. Vi observerar att förskollärarna finns där barnen är bland annat i leken. I observationen ser vi att förskollärarna handleder och coachar barnen i leken. Vi observerar alltså både aktiva förskollärare som är närvarande med barnen och passiva förskollärare som mer håller sig i bakgrunden och coachar. I intervjuerna ser sig förskollärarna som mer aktiva än passiva. En av respondenterna säger ”Bemöt dem som du själv vill bli bemött” (respondent B). I observationen ser vi att en förskollärare bemöter ett barn genom att visa stopphand vid samtal med barnet. Hon håller upp sin handflata mot barnet och barnet slutar prata. Det är enligt respondenterna betydelsefullt att bygga relationer och att både barn och vuxna känner en trygghet på förskolan och ”vågar fråga” (respondent C). I observationen bygger förskollärarna relation till barnen genom att förklara och visa olika känslor. När föräldrarna kommer och hämtar så observerar vi att föräldrarna vill förstå och bygga relation med förskollärarna genom samtal. I intervjuerna säger respondenterna att man ska så långt som möjligt uppnå samförstånd med både barn och deras föräldrar. Respondenterna säger att man bör försöka uppnå förståelse på olika sätt och försöka förstå. Men att det ”Kan bli missförstånd” (respondent A). För att det inte ska bli så många missförstånd ser de att det är bra med information till föräldrar i form av ”feedback och att man ber föräldern återberätta” (respondent F). I den fysiska miljön på förskolan ser vi skriftlig information i hallen riktad till föräldrar om praktiska rutiner på förskolan och om föräldramöte. Både bland barnen och föräldrarna är det bra att lyssna, bekräfta och säga ”jag förstår dig” (respondent E). Förskollärarna upprepar och förklarar i aktiviteter för barnen i observationen. Vi observerar också att när ett barn inte förstår vad som händer så kan de inte visa vad de vill. Vi ser att en av förskollärarna försöker nå en pojke genom att förklara att de nu ska spela teater. Pojken förstår inte och blir stående mitt på golvet och rör sig inte.

En sammanfattning av resultatet när det gäller bemötande är att förskollärarna menar att alla barn ska bemötas på samma sätt för att alla är lika viktiga. Detta ser vi i observationerna genom att förskollärarna lyssnar på barnen och låter alla barn komma till tals. Genom att vara närvarande bland barnen, till exempel vid lek, kan förskollärarna bemöta barnen genom att vara tydliga och förklara saker för barnen när det behövs. Bemötande är enligt förskollärarna att bygga relationer med barn och föräldrar och att skapa trygghet. När det gäller bemötande av föräldrar så anser förskollärarna att informationen om deras barn är viktig samtidigt som man måste försöka förstå vad föräldrarna menar.

4.3 Verksamheten

Illustreras bland annat av frågan: Hur bemöter du barnets föräldrar i den dagliga verksamheten?

Vi har valt att ta upp respondenternas svar som handlar om förskolans verksamhet och sätta det i relation till det vi observerat. I intervjuerna pratar respondenterna om verksamheten på följande sätt "Vi diskuterar i arbetslaget om barnens språkutveckling" (respondent B). "Föräldrarna har stort ansvar när det gäller modersmålet hemma att prata, läsa och använda språket aktivt" (respondent E). "Det är vår uppgift att lära barnen prata svenska på rätt sätt" (respondent A). Det är viktigt att "prata med föräldrar om hur det fungerar i den svenska förskolan till exempel olika rutiner" (respondent A). Respondenterna anser att man måste ha tolk vid föräldramöte och utvecklingssamtal för att "Föräldrar fås med i samtalet med hjälp av tolk" (respondent A). Ovanstående beskrivningar av verksamheten är inget som har syns i observationerna. Värdegrunden tas upp i intervjuerna och får betydelsen allas lika värde "att man ska kunna vara stolt för sin egen kultur" (respondent C). I observationen förklarar förskolläraren högt för barnen "du är så... och du är så...". Detta tolkar vi som att hon vill visa barnen att alla är lika värda. Vi ser att förskollärarna visar respekt för alla barnen genom att alla barnen blir sedda. I intervjun lyfter respondent F respekt och lika värde genom att säga "vi har olika förutsättningar för vi har olika bakgrunder kulturellt och socialt och olika värdegrund" (respondent F). Respondenterna menar att de försöker förstärka barns identitet och gruppens identitet genom att barnen kan välja vad de vill göra i verksamheten. I observationen ser vi att förskollärarna låter barnen bestämma själva exempelvis om de vill ha hjälp av en förskollärare vid konflikt eller om de vill lösa konflikten själva. Förskollärarna ger också valmöjligheter exempelvis vid olika aktiviteter genom att säga: "Du kan göra så här (pekar), så här (pekar) eller så här (pekar)". Förskollärarna beskriver sin planering genom att tala om en grovplanering för struktur så att "barnen vet vad som händer" (respondent B).

I den fysiska miljön observerar vi en almanacka som beskriver vad som händer på dagarna i verksamheten. Respondenterna säger också att de har planerade aktiviteter varje dag. De kan ändra planering och göra det till något annat efter barnens intresse. Respondenterna svarar att de dokumenterar i portfolio bland annat barnens språkutveckling och deras familj. Vi ser portfolio i form av barnens pärmar tillgängligt i barnens höjd på den ena förskolan och på den andra förskolan finns portfoliopärmarna i de vuxnas höjd. Respondenterna pratar mycket om samarbete och det handlar om samarbete med andra instanser, till exempel i ett mångkulturellt projekt där man lär av andra verksamheter, men också samarbete mellan kollegor. I observationer ser vi samarbete mellan kollegor. Det vi ser i observationerna är att samarbetet fungerar så, att förskollärares kollegor tar över ansvar om förskolläraren behöver gå ifrån och pratar med en förälder. Ibland ser vi att det räcker med att förskollärarna har ögonkontakt för att de ska komma överens i samarbetet. Vid ett tillfälle kommer en kollega in i rummet och avbryter förskolläraren under pågående aktivitet. Vi observerar att barnen samarbetar med varandra i leken. Ibland ser vi att de vuxna arbetar mer enskilt och delar upp sig med vissa barn. Lpfö 98 nämns inte av respondenterna i intervjuerna, utan verksamheten beskrivs på andra sätt och Lpfö 98 eller andra styrdokument nämns inte av respondenterna. I observationerna är Lpfö 98 synlig genom att den finns beskriven i den fysiska miljön med punkter och bilder. Respondenterna betonar att de har stor erfarenhet och kompetens i verksamheten när det gäller att arbeta med flerspråkiga barn. De skulle hellre se mer resurser till flerspråkiga barn i form av flerspråkig personal istället för kompetensutveckling för egen del. Det behövs enligt förskollärarna mer flerspråkig personal. I observationerna ser vi ingen flerspråkig personal men förskollärarna nämner samarbete i ett mångkulturellt projekt där man lär av andra förskolor med större antal flerspråkiga förskollärare. Sammanfattning av resultaten som gäller verksamheten visar att förskollärarna tycker det är viktigt att lägga fokus på barnens språkutveckling. I förskolans verksamhet menar förskollärarna att det är betydelsefullt att involvera föräldrarna i barnets modersmål. Värdegrunden får betydelsen allas lika värde och att förskollärarna tycker att barnen ska vara stolta över sin kultur och sin identitet. I observationerna ser vi att förskollärarna stärker varje barns identitet genom att barns intresse tillvaratas och att varje barn blir sett. Förskollärarna menar att verksamheten ska ge barnen valmöjligheter. Det tydliggörs i observationerna genom att förskollärarna ger barnen alternativ exempelvis vid lek. I verksamheten dokumenterar förskollärarna barnens språkutveckling i portfolio. Detta är något som förskollärarna nämner i intervjuerna och det är också synligt i verksamheten under observationerna. I verksamheten ser förskollärarna samarbete mellan kollegor som betydelsefullt.

I observationerna blir detta samarbete synligt när en förskollärare behöver prata med en förälder. Hennes kollegor tar då ansvaret för barngruppen så att förskolläraren kan prata ostört med föräldern.

4.4 Arbetssätt och metoder

Illustreras bland annat av frågorna: Vilka arbetssätt/metoder används i er verksamhet för att utveckla barnets språk och identitet? Hur påverkar dessa arbetssätt/metoder de flerspråkiga barnen?

”Ett ungefärligt arbetssätt gagnar alla barn. Jag menar att ge en grej fast på flera olika sätt” (respondent B). En respondent säger att ”Vi har gjort tavla med världskarta och bilder med alla barnen och satt prickar där de kommer ifrån och satt flaggor” (respondent C). Denna tavla ser vi när förskolläraren tar fram och visar den. Respondenterna säger att de arbetar med bilder på olika sätt. Det kan vara foto på aktiviteter eller från internet, ritade bilder, bilder på spel, bilder på bildskärm, att förskollärarna laminerar bilder samt att barnen hämtar bilder från Clipart. ”Barnen får tänka på innan vad bilderna ska handla om och det utvecklar talspråket” (respondent F). I observation ser vi att förskollärarna för ett samtal kring att rita när barnet målar en bild. Respondenterna säger att de använder bilder på aktivitet genom aktivitetskort och har kort med bilder av djur och människor som visar olika känslor. I observationen ser vi att förskollärarna diskuterar med barnen kring bilderna på känslor och upprepar barnens ord. I observationen ser vi en digital fotoram med bilder på barnen i aktivitet. I den fysiska miljön ser vi en årscirkel med barnens födelsedagar och foto på barnen. Vi ser också laminerade bilder på olika platser över hela världen exempelvis Eiffeltornet, moskéer och pyramider. En världskarta finns på väggen i ett av rummen på en av förskolorna. I intervjuerna nämner respondenterna att just världskarta och bilder från olika platser i världen kan användas i diskussioner med barnen om likheter och olikheter. Vi ser att barnen har ritat självporträtt som hänger över barnens hyllor i hallen. Vi ser barnens bilder och alster på väggen i den fysiska miljön. Det finns bilder satta på lådor innehållande bland annat leksaker. Lådorna illustreras också med begrepp som beskriver vad som finns i lådorna. I förskolans fysiska miljö ser vi årets månader på väggen med bilder och månadernas namn. I intervjuerna svarar respondenterna att de använder sig av teckenkommunikation i form av TAKK (Tecken som Alternativ och Kompletterande Kommunikation). I den fysiska miljön finns bilder på tecken bland annat vid ytterdörren med tecken för orden gå ut och orden gå in. Vi observerar också en förskollärare som tecknar ”två” och ”mossa” till en förälder som undrar om sonen har mössa på sig.

Parallellt med teckenanvändning observerar vi att förskolläraren säger orden "två" och "mössa". Respondenterna visar i intervjuerna att de också använder sig av kroppsspråk: "om de inte förstår så visar jag med hela kroppen" (respondent A) och respondent D menar att det är "också viktigt att kunna läsa av kroppsspråk". I observationen ser vi att en förskollärare dansar och uttrycker sig med hela kroppen. I observationen ser vi att barnen har rörelse till musik. Respondenterna säger att de använder sig mycket av skapande och drama. I observationen ser vi att en förskollärare dramatiserar en teater tillsammans med barnen. I den fysiska miljön ser vi exempel på barnens eget skapande i form av fjärilar i papper målade med olika färger. Respondenterna tycker att sjunga är ett bra sätt för barnen att lära sig språkmelodi. I den fysiska miljön observerar vi CD-skivor med musik. Respondenterna säger sig använda mycket flanosagor och barnen får också göra egna sagor "När vi läst sagan så ritar vi för att ge den ett språk" (respondent F). I observationen ser vi att barnens egna sagor hänger på väggen. Förskollärarna säger sig läsa och använda föremål för att tydliggöra och konkretisera sagor. Förskollärarna använder sig av språkpåsar som innehåller allt från enkla flanosagor till meningar som man kan sätta ihop eller ta sönder "Vi har ju hela spannet från de som behöver bilder för att förstå till de som behöver utveckla språket mer" (respondent C). Respondenterna menar att de försöker leka med språket med barnen och använder rim och ramsor. Ovanstående arbetssätt om sagor, rim och ramsor har inte varit synliga i observationerna. "Vi har språksamling varje dag när vi pratar med barnen och speglar ord som de säger. Det heter så här säger vi" (respondent D). Respondenterna säger att barnen har namnlapp som barnen sätter upp på en tavla när de kommer på morgonen "de lär sig bokstäver och bara en sån sak att man kan prata om: Är inte du här Ali men jo det var du ju!" (respondent D). I den fysiska miljön observerar vi tavlan med namn på de barn som finns på avdelningen. I den fysiska miljön observerar vi även att barnens namn står på väggen över deras handdukar vid toaletterna. Det är enligt respondenterna viktigt med upprepning vid språkinläring, att prata långsamt och sätta ord på händelser. Vi ser i observationen att förskollärarna hjälper och förklarar samt pratar långsamt när de samspelar med barnen. Respondenterna menar att man ska benämna allt i ord till exempel kroppsdelar, "för man benämner inte kroppsdelar på samma sätt i andra kulturer" (respondent D) och det är viktigt att säga "gå och tvätta händerna istället för att kanske bara säga gå och tvätta dig" (respondent D). "Vi gör det för att barnen ska höra ord ofta" (respondent D). Vi ser att förskollärarna i observationerna förklarar saker i detalj. Vi observerar också en förskollärare som räknar barnen i ledet när de ska gå ut med orden "2, 4, 6, 7 nu är alla barnen ute".

Respondenterna säger att barnen bör prata mycket och att man arbetar med att ”uppmuntra barnen att prata med varann” (respondent E). I observationen ser vi att barnen diskuterar med varandra i leken och hjälper varandra. De förklarar för varandra ”du måste göra såhär” när de tillsammans ska hjälpa varandra att flytta en trästock. I intervju säger respondent C att ”Alla ska leka utifrån sina intressen och kulturer... en lekkultur kan exempelvis vara att pyssla eller bygga med lego”. En annan respondent visar betydelsen av att vara närvarande i leken genom att säga ”Jag går in i leken och är med där sker det största lärandet” (respondent D). En tredje respondent menar att det är betydelsefullt att ”vara med mer för att visa” (respondent E). I observationen ser vi att förskollärarna är närvarande och sitter med barnen. I observationen ser vi att barnen leker bland annat att de pratar i telefon med varandra och fotograferar varandra. Enligt respondenterna är det bra att spela spel och lägga pussel. I den fysiska miljön ser vi pussel, spel och lego. I observationen ser vi också att förskollärarna uppmärksammar barnen på vad det är som ska läras till exempel när en pojke bygger lego ”Titta på bilden om det ser ut så”. Respondenterna pratar kring föräldrasamverkan. På en av förskolorna säger respondenterna att man intervjuar föräldrar om högtider. I den fysiska miljön ser vi information till föräldrarna om jul och Luciafirande. En av respondenterna menar att man måste ”ta emot och lämna aktivt... lyssna in det som har hänt hemma” (respondent E). För att ha en dialog med föräldrarna kan man enligt respondent E göra på följande sätt ”Barn berättar för föräldern på sitt språk. Jag bekräftar och nickar och ler för jag tror att det är det de berättar... så har vi haft kommunikation” (respondent E). Respondenterna säger att det är bra att förankra en sak hos barnen för att förankra det hos vuxna. Förskollärarna lyssnar på föräldrarna när de kommer och hämtar barnen ser vi i observationerna, bland annat genom att kommunicera med tecken och några få ord på svenska. Respondenterna menar att dialog är viktigt likaså diskussioner. Diskussioner med barnen om olika hudfärg, funktionshinder och familj säger sig respondenterna ha. ”Det är viktigt att i diskussionen belysa kulturer och hur det ser ut i samhället. Inte peka ut nån utan det ska vara naturligt” (respondent B). Vi har i observationerna sett att förskollärarna diskuterar med barnen men inte angående ovan nämnda ämnen. I observationerna ser vi också att förskollärarna lyssnar på barns egna förklaringar och ställer följdfrågor. Vi observerar också att förskollärarna ställer frågor som varför? Vad ska ni ha den till? Hör du vad jag säger? Och detta sägs av förskolläraren när hon har en arg ton i rösten. Dessa ovan nämnda observationer är arbetssätt och metoder som används i verksamheten, men som inte motsvaras av något svar i intervjuerna.

Sammanfattning av resultatet när det gäller arbetssätt och metoder är att det är bra att kunna möta barnen med variation i just metoder och arbetssätt. Ett betydelsefullt arbetssätt menar förskollärarna är att ta tillvara barns intresse och möta deras behov. I observationerna ser vi att förskollärarna tar tillvara barnens intresse genom att barnen ser sin egen utveckling bland annat genom det egna skapandet. Det handlar också om att utmana de flerspråkiga barnen, till exempel i deras utveckling av talspråket, i samtal kring bilder. Förskollärarna säger att de använder sig mycket av bilder och detta syns också i observationerna där bilden är en viktig metod i språkutvecklingen. I observationer ser vi bland annat att en förskollärare pratar med ett barn kring bilder på olika känslor och upprepar barnets ord. TAKK används som metod i verksamheten och metoden synliggörs både i intervjuerna och i observationerna. Genom att förskollärarna använder sig av arbetssättet att synliggöra barnens namn i skrift så menar de att både språkutveckling och identitet stärks hos barnen. Barnens namn observerar vi bland annat vid barnens handdukar och på barnens eget material. Ett arbetssätt när det gäller föräldrasamverkan är att ha en dialog med föräldrarna och att som förskollärare vara aktiv när det gäller att lyssna på föräldrarna. Förskollärarna ser det också som viktigt att lyssna på barnen. Det ser vi i observationerna att förskollärarna gör genom att lyssna och ställa följdfrågor till barnen.

5. Diskussion

5.1 Metoddiskussion

I en fallstudie som vi gjort är det svårt att dra slutsatser om resultatet skulle blivit detsamma om urvalsgruppen hade varit större. Det är också svårt att dra slutsatser om vår fallstudie är representativ för hur det ser ut i samhället då vi just använt oss av en fallstudie. En fallstudie är till för att undersöka något på djupet och det är också djupet kring ämnet som har undersökts. Vår undersökning kan därmed inspirera till vidare forskning i ämnet där forskarna kanske har större urvalsgrupp och involverar fler förskolor. Enligt Denscombe kan deltagare i intervju och observation bete sig annorlunda i en forskningssituation jämfört med vad de gör i verksamhetens vardag (Denscombe 2009). Förskolläraren som vi observerade som diskuterade känslor med barnen och använde foto på människor och djur med olika miner i arbetet med barnen, ville visa oss vad de gjort på samlingen samma morgon. Det är inte säkert att denna aktivitet hade förekommit naturligt i vår observation annars. Vi blev också visade en tavla med karta, flaggor och bilder på barnen. Förskolläraren tog fram denna ur en garderob då hon ville visa oss den.

Det är inte säkert att vi uppmärksammat denna tavla som nämnts i intervjun annars. Resultatet vi fick kan bero på vad Denscombe kallar intervjuareffekten. Enligt den så kan respondenter svara olika beroende på vem som intervjuar (Denscombe 2009). Det kan innebära att vi i denna undersökning fick olika svar eftersom vi turades om att intervjuas. Det skulle också kunna innebära att andra forskare får andra svar än vad vi fått om de upprepar studien. I ett enstaka fall tror vi att vi påverkade barnen och förskollärarna i deras aktivitet då de upplevde att de hade åskådare och detta kan ha påverkat deras beteende. I situationen med pojken som ska spela teater utan att förstå kan vi ha påverkat. Detta genom att vara närvarande som observatörer och att pojken inte förstod vad vi gjorde där. Pojken blev då stående mitt på golvet utan att göra något. Intervjuerna och observationerna gjordes efter att vi läst forskning kring det område vi ville undersöka. Det är, enligt Patel & Davidson en fördel att göra på detta sätt eftersom man får en förförståelse på det man ska studera (Patel & Davidson 2003). Vi såg att det kunde vara en nackdel att vara förberedd inför intervjuerna. Vi upplevde nämligen att vi hade forskningen i minnet och det kan ha gjort att vi letade information som bekräftade vad vi redan visste. Däremot var det en fördel att vara påläst inför observationen för då visste vi mer vad vi skulle observera. Vi insåg efter att vi gjort undersökningen att om vi inte hade gjort ett observationsschema så hade vi inte vetat vad vi skulle undersöka och våra sinnen hade varit öppna för precis allt och det hade påverkat vad vi hade fått för resultat i observationen. På varje förskola gjordes en observation på totalt 45 min på en av avdelningarna på förskolan. Vi tror att längden på observationerna kan ha påverkat vad vi fick syn på. Kanske hade vi fått syn på fler saker om vi haft längre observationer. Vi kunde haft en observationsdag på varje förskola och dela upp denna dag i korta observationer i olika aktiviteter och situationer. Då kunde vi nog fått syn på fler av arbetssätten som förskollärarna nämner i intervjuerna. Vi tror också att förskollärarna möjligtvis använder arbetssätten de nämnt i intervjuerna även om vi inte observerat dessa. Arbetssätten och metoderna som nämnts kan till exempel ha använts vid en annan tidpunkt än då vi observerade. Vi hade telefonkontakt med en förskollärare på varje förskola. Dessa förskollärare skapade vi intresse hos när det gällde vår undersökning. Vi påverkade inte själva resterande deltagare eftersom våra kontakter hjälpte till att sprida intresset att delta hos sina kollegor. Kanske hade vi fått en större urvalsgrupp i undersökningen om vi själva skapat intresse för vår undersökning hos varje enskild deltagare.

5.2 Resultatdiskussion

Förskolan bör, enligt SOU 1997: 157, uppmärksamma barn på likheter och olikheter mellan människor för att barnen ska få syn på fördelar med kulturell mångfald (Utbildningsdepartementet 1997).

Granstedt ser att forskningen fortfarande är grundad på jämförelser svenskt och det hon kallar annat. Hon anser att vi på 2000-talet talar om samhälle, förhållningssätt och möten (Granstedt 2010). Förskollärarna i vår undersökning anser att det är viktigt med diskussioner med barnen om olika hudfärg och funktionshinder. En av förskollärarna ger uttryck för att det också är bra att belysa kulturer och hur det ser ut i samhället. Under observationerna såg vi inga tillfällen där förskollärarna hade sådana diskussioner med barnen.

Detta tolkar vi som att förskollärarna har ett förhållningssätt där man vill prata kring det som rör forskningen på området men kanske inte gör det.

Varje barn ska utveckla sin identitet och vara trygg i denna identitet står det i Lpfö 98 (Skolverket 2010). Denna trygghet skapar förskollärarna i vår undersökning genom att bygga relationer. Tryggheten består i att de vill att både vuxna och barn ska våga fråga. I observationerna ser vi att förskollärarna bygger relation med barnen genom att förklara och samtala kring bilder som visar olika känslor.

Vi ser att barnen då kan komma till tals oavsett hur de uttrycker sig. Det tolkar vi som ett bra sätt att stärka barnens identitet genom att få vara delaktiga i samtal. Förskollärarna i vår undersökning menar att barnen har möjlighet att välja vad de vill göra och anser att detta är en metod för att barns identitet och barngruppens identitet förstärks.

Vi observerar att när föräldrar kommer och hämtar sina barn så vill de prata med förskollärarna om vad som hänt på förskolan. Det ser vi som ett sätt för föräldrarna att skapa trygga relationer till förskollärarna. Pallas respondenter ser möten som hämtning och lämning av barnen som betydelsefulla tillfällen för kommunikation (Palla 2004). Det tydliggör en av förskollärarna i vår studie när hon säger att det är bra att lyssna på det som hänt hemma vid hämtning och lämning.

Värdegrunden är något som vi bör vara överens om, enligt Lahdenperä (2000 i Linde (red.)). Förskollärarna i vår studie är överens om att värdegrunden betyder allas lika värde. En förskollärare menar att det också innebär att vara stolt över sin egen kultur.

Förskollärarna i vår studie anser att det är bra att bemöta alla barn på samma sätt och att se att alla barn är lika viktiga. I observationerna ser vi förskollärare som lyssnar och låter alla barnen komma till tals.

Förskollärarna har, tolkar vi det som, ett arbetssätt som innebär att bemöta alla barn på samma sätt genom att lyssna på varje barn och låta alla barnen komma till tals.

I observationerna ser vi också att en förskollärare förklarar högt för barnen ”du är så... och du är så...”. Detta tolkar vi som att hon vill visa barnen att alla är lika värda.

En av förskollärarna ger i intervjun en annorlunda definition på kultur då hon pratar om en lekkultur som till exempel är att pyssla eller bygga med lego. En kulturs värderingar kan göras synliga genom att möta en annan kulturs värderingar. Det kallar Lahdenperä (2000 i Linde (red.)) för ett kulturkontrastivt perspektiv (2000 i Linde (red.)). En av förskollärarna i vår undersökning lyfter respekt och lika värde då hon pratar om att vi har olika kulturella och sociala förutsättningar och olika värdegrund.

Förskolans uppdrag är enligt Lpfö 98 att skapa en verksamhet där barnen får utvecklas utifrån sina egna förutsättningar (Skolverket 2010). Lpfö 98 såg vi i observationer att den fanns beskriven i den fysiska miljön med punkter och bilder. Ingen av förskollärarna nämner att de arbetar utifrån Lpfö 98. Det anser vi vara anmärkningsvärt då Lpfö 98 är ett styrdokument för förskolans verksamhet. Resultatet i vår undersökning visar att förskollärarna arbetar utifrån Lpfö 98 och andra styrdokument även om de inte nämner Lpfö 98 eller styrdokumentet i intervjuerna. Vi anser att man kan arbeta enligt läroplan och övriga styrdokument även om man som förskollärare inte uttryckligen säger sig göra det.

Artikel 29 c i FN:s barnkonvention säger att man ska ha respekt för barnets föräldrar, för barnets kulturella identitet och för värdena i det land barnet bor i och det land barnet kommer ifrån (*FN:s konvention om barnets rättigheter antagen av FN:s generalförsamling den 20 november 1989*). Runfors forskning visar att pedagoger vill förena språk och kulturer genom det svenska språket och den svenska kulturen (2003 i Lunneblad 2009). Förskollärarna i vår studie pratar om föräldrasamverkan i intervjuerna. På en av förskolorna säger förskollärarna att man intervjuar föräldrar om högtider. I observationerna ser vi att det finns skriftlig information till föräldrarna om jul och Luciafirande. Vi tolkar det som att förskollärarna vill förena olika kulturer genom det svenska språket och den svenska kulturen genom den skriftliga informationen om jul och Lucia. Däremot anser vi att detta arbetssätt strider mot FN:s barnkonvention att inte synliggöra både den svenska kulturen och andras kulturer i verksamheten.

Baes forskning visar att pedagogers tillrättavisar eller korrigerar barns kommunikation. Hon menar att för att kommunicera på ett bekräftande sätt så måste pedagogen förmedla barnets egen rätt till upplevelser och erfarenheter (1996 i Öhman 2003). I observationerna såg vi att förskollärarna lyssnade på barnens egna förklaringar och ställde följdfrågor.

Det tolkar vi som ett arbetssätt som bekräftar kommunikation. Vi observerar också att förskollärarna frågar varför? Vad ska ni ha den till? Och Hör du vad jag säger? Dessa frågor ställs då förskolläraren har en arg ton i rösten och det ser vi som motsatsen till arbetssättet som bekräftar kommunikation. Vi ser kommunikation som ett viktigt arbetssätt med de flerspråkiga barnen. Lunneblad menar också att om man utvecklar kommunikationen så kan man se språk och kultur på nya sätt (Lunneblad 2009).

Enligt SOU 1997:157 är språket betydelsefullt för identitetsutvecklingen hos barnen i förskolan. Ju tidigare i livet barnet använder sitt språk i olika situationer desto bättre utvecklas språket hos barnet (Utbildningsdepartementet 1997).

Vygotskij menar att barnet måste kunna se skillnader i språkets form och betydelse. Då blir barnet språkmedvetet. Han ser vikten av att använda synonymer för att barnets verklighet ska bli tydlig (Vygotskij 1934/2001). Förskollärarna i vår undersökning har ett medvetet arbetssätt när det gäller språkets form och betydelse genom att använda språkpåsar som innehåller allt från flanosagor till meningar som barnet kan sätta ihop och ta sönder. Förskollärarna har också ett brett arbetssätt när det gäller att illustrera språket med bilder. Detta arbetssätt motiverar en förskollärare med att de har barn som behöver bilder för att kunna förstå språket. I intervjuerna säger förskollärarna att de har språksamling varje dag. Då pratar de med barnen och speglar de ord som barnen säger.

Förskollärarna menar att det är viktigt att vara tydlig och att man ska benämna allt i ord. Till ett flerspråkigt barn menar de att det är bra att vara tydlig genom att prata i hela meningar som Kan du gå och tvätta händerna? Genom detta sätt att arbeta med språket tycker vi att förskollärarna i detta exempel gör det tydligt vad som ska tvättas nämligen händerna. Vi tolkar det som att förskollärarna har ett förhållningssätt till språket som innebär att bland annat vara tydlig och benämna allt. Vi observerar inte detta men vi tror att det beror på att vi till exempel inte varit närvarande vid dessa situationer. Vad vi såg i observationerna var däremot en förskollärare som visar motsatsen till att vara tydlig och benämna allt i ord. Hon räknar barnen i ledet när det ska gå ut och säger ”2,4, 6, 7 nu är alla barnen ute”. Det ser vi inte som tydligt eftersom hon inte räknar barnen i ordningen 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Pallas respondenter menar att det är viktigt att pedagogen är tydlig och konkret (Palla 2004). Förskollärarna i vår undersökning svarar bland annat att det är viktigt att ”vara tydlig och skala ner språket” (respondent F) och att ”skala av och förtydliga utan att förlöjliga barnet” (respondent E). De menar här att man inte ska förenkla språket för mycket utan tror på att barnen vill förstå.

En annan metod i verksamheten kring att arbeta med språk är portfolio. Förskollärarna svarar i intervjuerna att de i portfolio dokumenterar barnens språkutveckling.

I observationerna ser vi portfolio i form av barnens pärmar som finns tillgängliga i barnens höjd på den ena förskolan och på den andra förskolan finns portfolio-pärmarna tillgängliga i de vuxnas höjd. Pallas respondenter uppger att det är en bra kommunikationskanal i verksamheten med pedagogisk dokumentation (Palla 2004). Våra observationer visar att dokumentationen inte alltid är tillgänglig för barnen. Barnen som har pärmarna i sin egen höjd tror vi kan ha större möjlighet till att reflektera kring dokumentation. Det är också då den blir pedagogisk. De barn som inte har dokumentationen i sin egen höjd har kanske inte samma möjlighet att reflektera. Kanske blir det på förskollärarens initiativ som dokumentationen blir pedagogisk och inte barnets. Detta är dock något vi inte har bevis för i observationerna. Løken och Melkeraaen anser att alla pedagoger i arbetslaget bör vara inblandade i barnens språkutveckling (1996 i Biro & Johansson 2006). I intervjuerna pratar förskollärarna om att de diskuterar i arbetslag om barnens språkutveckling. Detta ser vi inte i observationerna men vi har som ovan nämnt sett att de dokumenterar barnens språkutveckling i portfolio. Vi har också sett i observationerna att förskollärarna är engagerade i barnens språkutveckling genom att de synliggör barnens egna sagor i den fysiska miljön.

Enligt Merleau-Ponty är det inte bara det verbala språket man kan uttrycka sig med utan även med kroppen (Merleau-Ponty 1997). I intervjuerna svarar förskollärarna att de använder teckenkommunikation i form av TAKK (Tecken som Alternativ och Kompletterande Kommunikation). I observationerna ser vi att i den fysiska miljön finns bilder på tecken bland annat för orden gå ut och gå in. Vi observerar även att en av förskollärarna tecknar orden "två" och "mössa" när en förälder undrar om sonen har mössa på sig. Samtidigt som förskolläraren använder tecken observerar vi att hon säger orden "två" och "mössa". Alltså observerar vi att förskollärarna använder sig av TAKK som en metod i språkutvecklingen. Palla menar att det finns olika sorters språk bland annat kroppsspråk (Palla 2004). Förskollärarna säger i våra intervjuer att de även använder sig av kroppsspråk genom att de visar med hela kroppen när de upplever att barn eller föräldrar inte förstår. En förskollärare i vår studie pekar på vikten av att inte bara använda sitt eget kroppsspråk utan även att kunna läsa av andras. I observationen ser vi en förskollärare som dansar och uttrycker sig med hela kroppen. Vi ser också barn som har rörelse till musik. Observationerna tolkar vi som att kroppsspråk som metod kan se ut på lite olika sätt. Det förskollärarna säger om kroppsspråk kan vi inte observera men vi ser ändå att de använder kroppsspråket som metod. Cummins forskning visar att föräldrarna är viktiga för barnen i skolan.

Pedagoger ska därför uppmuntra föräldrarna att prata med barnen hemma (1996 i Benckert 2008). Förskollärarna i vår studie anser att föräldrarna har stort ansvar när det gäller att prata modersmålet hemma.

Vi tolkar Cummins så att det inte har betydelse på vilket språk föräldrarna pratar bara de pratar med barnen. Förskollärarna i vår studie menar också att det är deras uppgift att lära barnen prata svenska och att lära föräldrar hur det fungerar i svensk förskola. Vi tolkar det som att förskollärarna vill dela upp ansvaret när det gäller språk nämligen att föräldrarna ska ta hand om modersmålet och förskolan det svenska språket. Vi anser att det inte är enbart föräldrarnas uppgift att sköta barnets utveckling i modersmålet utan även förskolans ansvar. I Lpfö 98 står det nämligen att förskolan ska ge varje barn med annat modersmål än svenska möjlighet att kommunicera både på svenska och på sitt modersmål (Skolverket 2010).

Løken och Melkeraaen menar att när man har barn med annat modersmål än svenska kan föräldrar och barn vara till hjälp genom att berätta rim och ramsor från barnens hemland (1996 i Biro & Johansson 2006). Förskollärarna i vår undersökning menar att de leker med språket tillsammans med barnen och använder rim och ramsor. Arbetssättet med rim och ramsor har vi inte observerat i verksamheten men vi menar att arbetssättet kanske ändå används även om vi inte sett detta.

Lamers forskningsresultat visar att vuxna ofta inte är medvetna om vad som påverkar samspel med barnen (1997 i Öhman 2003).

Vår slutsats är att förskollärarna i vår studie motbevisar detta. Vi ser att förskollärarna är medvetna om vad som påverkar samspel och bemötande. Vi ser också att de är medvetna om olika arbetssätt och metoder man kan använda i verksamheten med de flerspråkiga barnen. I vissa fall observerar vi inte alla de arbetssätt och metoder som förskollärarna nämner i intervjuerna. Vi tolkar det som att förskollärarna säger att de använder vissa metoder och arbetssätt men att vi inte fått syn på detta. För att få syn på fler av de nämnda arbetssätten och metoderna skulle vi haft längre observationer.

En intressant forskningsfråga att forska vidare kring är om det existerar en uppdelning mellan ansvaret för svenska språket och ansvaret för modersmålet mellan förskolan och hemmet.

Vår undersökning visar att förskollärarna har en klar uppfattning om att det är hemmets ansvar att ta hand om barnens språkutveckling i modersmålet, medan det är förskolans ansvar att ta hand om utvecklingen av det svenska språket. Det vore intressant att undersöka om detta arbetssätt kring barns flerspråkighet är vanligt i den svenska förskolan. Vilka konsekvenser får i så fall detta arbetssätt för de flerspråkiga barnen i förskolan?

Ett förslag till fortsatt forskning kan också vara att fokusera på ett annat arbetssätt nämligen värdegrunden. Förskollärarna i vår undersökning speglar endast en aspekt av värdegrunden nämligen allas lika värde.

Det får oss att undra vilken kunskap det finns hos förskollärarna om värdegrunden i förskolan. Väljer alla förskolor att bara lyfta allas lika värde eller tar man upp något annat till diskussion med barnen?

6. Sammanfattning

Den här undersökningen har belyst vårt problemområde, Förskollärares bemötande av flerspråkiga barn – arbetssätt och metoder i verksamheten, ur bland annat Lahdenperäs kulturkonstrastiva perspektiv. Perspektivet innebär att en kulturs värderingar uppfattas som självklara och för att en kulturs värderingar ska bli synliga bör de mötas av andra kulturers värderingar. Forskning om flerspråkighet och mångkultur har förenats med Lpfö 98 och andra teorier som belyst vårt område, till exempel Vygotskijs teori kring språkets form och betydelse för barns språkutveckling och Merleau-Pontys teori om kroppsspråk. Metoder som använts i undersökningen är intervju och observation där undersökningsgruppen varit sex förskollärare som arbetar på två förskolor med många flerspråkiga barn. Resultatet av undersökningen har bland annat visat att förskollärare bemöter flerspråkiga barn genom ett arbetssätt där de bygger relation till barn och föräldrar. Detta gör de för att skapa trygghet och stärka barnens identitet. Arbetet med värdegrunden har lyfts upp av förskollärarna som viktigt i arbetet med flerspråkiga barn. Även olika material som används i barnens språkutveckling som språkpåsar, flanosagor och dokumentation i form av portfolio har lyfts fram som viktiga metoder av förskollärarna. Förskollärarna visar på betydelsen av den egna personen i arbetet med de flerspråkiga barnen genom att de använder TAKK och kroppsspråk som metod. Vår slutsats har varit att vi sett att förskollärarna är medvetna om vad som påverkar bemötande. Vi har också sett att de är medvetna om olika arbetssätt och metoder man kan använda i verksamheten med de flerspråkiga barnen. I vissa fall har vi inte observerat arbetssätt och metoder som förskollärarna nämner i intervjuerna. Det vi inte observerat skulle vi kanske kunnat få syn på om vi haft längre observationer.

7. Referenser

Arnberg, L. (2004). *Så blir barn tvåspråkiga: Vägledning och råd under förskoleåldern*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Benckert, S. (2008). *Flerspråkighet i förskolan – ett referens- och metodmaterial*. Stockholm: Liber.

Biro, C. & Johansson, S. (2006). *Tvåspråkighet i förskolan– en kvantitativ studie om pedagogers inställning till tvåspråkighet*. Högskolan i Jönköping.

Bjurvill, C. (2001). *A, B, C och D. Vägledning för studenter som skriver akademiska uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Chomsky, N. (2002). *Vår kunskap om det mänskliga språket* (andra svenska utgåvan). Furulund: Alhambras pocketencyklopedi (nr. 82).

Claesson, S. (2007). *Spår av teorier i praktiken. Några skolexempel* (andra upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* (andra upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Ellneby, Y. (2007). *Pedagoger mitt i mångfalden*. Stockholm: Sveriges Utbildningsradio AB.

FN:s konvention om barnets rättigheter antagen av FN:s generalförsamling den 20 november 1989.

Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter.

http://www.humanrights.gov.se/dynamaster/file_archive/020521/a2fe55424340e999aed047eb281537d7/fn_891120.pdf (2011-11-28).

Granstedt, L. (2010). *Synsätt, teman och strategier – några perspektiv på mångkulturella frågor i skolan i ett praktiktäna projekt*. Doktorsavhandling. Umeå universitet.

Ladberg, G. (2000a). *Skolans språk och barnets – att undervisa barn från språkliga minoriteter*. Lund: Studentlitteratur.

Ladberg, G (2000b). *Tala många språk* (andra upplagan). Stockholm: Carlssons Bokförlag.

Lahdenperä, P. (2000). *Värdegrunden som exkluderande eller inkluderande diskurs* i Linde, G. (red.) (2001). *Värdegrund och svensk etnicitet* (ss. 116 – 137). Lund: Studentlitteratur.

Lunneblad, J. (2009). *Den mångkulturella förskolan. Motsägelser och möjligheter*. Lund: Studentlitteratur.

Merleau-Ponty, M. (1997). *Kroppens fenomenologi*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.

Palla, L. (2004). *Flerspråkighet i den mångkulturella förskolan: förutsättningar, förhållningssätt och strategier* (serie II:2004:1). Högskolan Kristianstad: Institutionen för beteendevetenskap VuLK.

Patel, R. & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder* (tredje upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Skolverket (2003). *Flera språk – fler möjligheter – utveckling av modersmålsstödet och modersmålsundervisningen*. <http://www.skolverket.se/2.3894/publicerat/publikationer>

Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98 reviderad 2010*. Stockholm: Fritzes.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2011). *Tecken som AKK – TAKK*. <http://www.spsm.se/Rad-och-stod/Var-kompetens/Pedagogiska-strategier-och-forhallningssatt/Alternativ-och-kompletterande-kommunikation/vadarAKK/Manuell-AKK/Tecken-som-AKK/>

Torstensson-Ed (2003). *Barns livsvärld. Genus, etnicitet, generation, särskilt stöd och värderingar i skolan*. Lund: Studentlitteratur.

Utbildningsdepartementet (1997). *Att erövra omvärlden*, SOU 1997:157 Statens offentliga utredningar. <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/25224>.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.

Vygotskij, L. (1934/2001). *Tänkande och språk*. (översättning Kajsa Öberg Lindsten).[originaltitel *Mysljenije i retj*]. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.

Öhman, M. (2003). *Empati genom lek och språk*. Stockholm: Liber.

Bilaga

Bakgrundsfrågor

Hur många år har Du arbetat i yrket?

Hur många flerspråkiga barn finns i barngruppen?

Intervjufrågor

1. Vad tycker du är viktigt i förskollärarens förhållningssätt när det gäller bemötandet av flerspråkiga barn?
2. Finns det utmaningar när man bemöter ett flerspråkigt barn? Om ja vilka?
3. Anser du att föräldrarna är viktiga för barnets språkutveckling? Om ja på vilket sätt?
4. Hur bemöter du barnets föräldrar i den dagliga verksamheten?
5. Vilka arbetssätt/metoder används i er verksamhet för att utveckla barnets språk och identitet?
6. Hur påverkar dessa arbetssätt/metoder de flerspråkiga barnen?
7. Vad i förskolans värdegrund är viktigt att arbeta med när det gäller flerspråkiga barn?
8. Anser Du att Du har tillräcklig kompetens för att arbeta med flerspråkiga barn? Om nej vad anser Du skulle behövas förändras/kompletteras?

Observationsschema, mall

- Pedagogens förhållningssätt: Vad kan vi se för förhållningssätt i bemötandet förskolläraren - barnet?
- Föräldrarna: Kan vi se föräldrarnas engagemang i verksamheten? Hur?
- Arbetssätt/metoder: vilka ser vi i verksamheten? Aktiv/passiv personal
- Påverkan barn: i samband med arbetssätt/metoder? Aktiva/passiva barn
- Värdegrundsarbete: nyckelord i praktiken vilka finns?
- Fysiska miljön: hur ser ut när det gäller språk/identitetsutveckling: material osv.?